

LBRIS

We know
books

Antonie MOISEI

Arcadie MOISEI

DIMITRIE DAN

Un etnograf uitat
Monografie și antologie de texte

Traducere din limba ucraineană de
Antoaneta OLTEANU

CETATEA DE SCAUN
EDITURA

CUPRINS

INTRODUCERE	7
CAPITOLUL I IZVOARELE ȘI ISTORIOGRAFIA.....	9
1.1. IZVOARELE	9
Planșa 1.....	11
Planșa 2.....	23
1.2. ISTORIOGRAFIA.....	25
Planșa 3.....	38
CAPITOLUL AL II-LEA VIAȚA ȘI ACTIVITATEA LUI DIMITRIE DAN	43
2.1. DATE BIOGRAFICE	43
2.2. INDICELE BIBLIOGRAFIC AL LUCRĂRILOR LUI D. DAN (1875-1927)	56
Planșa 4.....	64
2.3. IMPORTANȚA INTERNAȚIONALĂ A OPEREI ȘTIINȚIFICE	71
CAPITOLUL AL III-LEA PATRIMONIUL ȘTIINȚIFIC AL LUI D. DAN	83
3.1. CLASIFICAREA OPERELOR LUI D. DAN	83
Planșa 5.....	84
3.2. STUDII ÎN DOMENIUL ISTORIEI	88
Planșa 6.....	91
Planșa 7.....	99
3.3. MONOGRAFII DE LOCALITĂȚI	103
3.4. INVESTIGAREA ETNIILOR DIN BUCOVINA.....	113
Planșa 8.....	123
3.5. PUBLICAȚII ÎN DOMENIUL ETNOGRAFIEI ȘI FOLCLORULUI	127
3.6. PREDICI ȘI LUCRĂRI DEDICATE CHESTIUNILOR BISERICO-DUHOVNICEȘTI	148
3.7. STUDII ÎN DOMENIUL MUZEOLOGIEI, VALORIFICĂRII MONUMENTELOR ȘI PALEOGRAFIEI.....	151
Planșa 9.....	157
3.8. LUCRĂRI DEDICATE TOPONIMIEI ȘI ȘTIINȚELOR NATURII BUCOVINEI	158
3.9. TRADUCERI.....	160
3.10. PUBLICISTICĂ.....	160
3.11. MEMORII. RECENZII. NECROLOGURI.....	161
ANEXE Reeditarea unor fragmente de lucrări ale lui Dimitrie Dan	163
Credințe populare bucovinene	165
Datine și credințe („Ion Creangă”, Bârlad, 1909 p.)	199
Obiceiuri și credințe armene la naștere, nuntă și înmormântare (1904).....	203
Evreii din Bucovina. Studiu istoric, cultural, etnografic și folcloric (1899).....	229
Lipovenii din Bucovina (1894).....	249

Rutenii din Bucovina (1913).....	271
Țigani din Bucovina (1892).....	301
Mănăstirea și comuna Putna (București, 1905).....	315
Comuna Straja și locuitorii ei. Studiu istoric, topografic și folcloric. Cu nouă ilustrațiuni, portretul autorului și o hartă a comunei (Cernăuți, 1897).....	329
Stâna la românii din Bucovina. Schiță folclorică ilustrată (1922).....	407

CAPITOLUL I

IZVOARELE ȘI ISTORIOGRAFIA

1.1. IZVOARELE

Timpul aruncă un văl al uitării asupra trecutului. Pentru a-l ridica și a privi drumul științific și literar al lui Dimitrie Dan, a fost necesar să găsim cărțile și articolele lui, materiale de arhivă care dezvăluie principalele etape ale vieții lui, precum și amintiri, memorii, materiale periodice și corespondență.

În procesul cercetării, am întâmpinat unele dificultăți: nu toate lucrările lui D. Dan (cărți, broșuri, articole) sunt disponibile publicului larg. Acest lucru se explică prin faptul că atât în bibliotecile de stat din Ucraina, cât și în biblioteca Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava și în alte instituții muzeale din Suceava (România) sunt adunate puține lucrări ale lui D. Dan. Lucrările științifice ale savantului sunt risipite în paginile diferitelor ziare, reviste și cărți austriece și românești, lucrări de referință care se păstrează în biblioteci și instituții muzeale din România, Austria și alte țări europene (o parte din lucrările lui D. Dan se află și la biblioteca Universității Naționale „Iu. Fedkovici” din Cernăuți).

Cărțile lui Dimitrie Dan în fondurile bibliotecii științifice a Universității Naționale „Iu. Fedkovici” din Cernăuți

Sursele de bază ale cercetării noastre au fost adunate bucată cu bucată din instituții muzeale, arhive și biblioteci din Cernăuți și Suceava. Capacitățile moderne de comunicare ne-au permis să folosim sisteme speciale de informații și căutare pe Internet (inclusiv arhive online ale revistelor și ziarelor austriece, germane, românești și bucovinene).

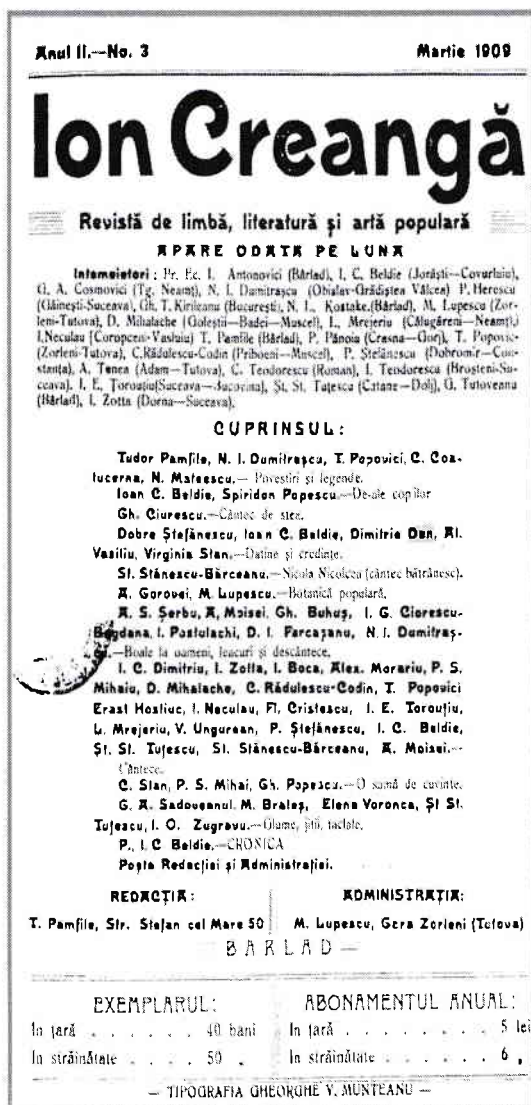
Acest lucru ne-a permis prelucrarea periodicelor din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și din prima jumătate a secolului al XX-lea, în paginile cărora D. Dan a publicat rezultatele studiilor sale de istorie și etnografie: principalele reviste austriece și române dedicate istoriei și culturii tradiționale: „Zeitschrift für österreichische Volkskunde” (Viena), „Foaia poporului român”, „Albina”, „Familia. Foaia enciclopedică și beletristică” (Budapesta), „Analele Academiei Române”, „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, „Rumanischer Lloyd. Taglich erscheinendes deutsches Volks und Handelsblatt für Rumanien und den Orient” (București), „Ion Creangă. Revistă de limbă, literatură și artă populară”, „Făt-Frumos” (Bârlad), „Arhiva genealogică” (Iași), „Amicul familiei” (Cherla), „Șezătoarea” (Fălticeni)), ziare și reviste din Bucovina: „Bukowinaer Nachrichten”, „Bukow. Post”, „Bukow. Rundschau”, „Cernowitzer Allgemeine Zeitung”, „Schematismus der Bukowinaer gr. or. Arhiepiscopal-Diozese”, „Aurora română”, „Candela. Foaie bisericească-literară”, „Gazeta Bucovinei”, „Glasul Bucovinei”, „Junimea literară”, „Revista politică”, „Bukovinskie Vědomosti” etc.

Cercetarea detaliată a lucrărilor lui D. Dan (cărți, broșuri, articole în periodice) a permis:

1. Identificarea primelor publicații ale savantului în domeniul folclorului, a materialelor istorice, a evoluției concepțiilor științifice și a metodelor de lucru.
2. Restabilirea titlurilor complete ale lucrărilor tipărite, anii de apariție, datele bibliografice ale revistelor și ziarelor în care au fost publicate lucrările lui.
3. Alcătuirea unui indice bibliografic al lucrărilor lui D. Dan (1875-1927).
4. Clasificarea lucrărilor publicate de D. Dan.

Informații importante despre viața lui D. Dan au fost culese din documente și manuscrise păstrate în Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuți (DACiO). De mare importanță sunt documentele fondurilor Administrației Ținutului Bucovina (Fondul nr. 3), ale Direcției Generale a Cultelor (Fondul nr. 319) și ale Mitropoliei Bucovinei (Fondul nr. 320). Fondurile menționate mai sus conțin un număr mare de materiale de stat și bisericești: hotărâri privind permisiunea de a accepta și purta ordine străine, privind publicarea cărților lui D. Dan pe spezele Fondului Religios Ortodox, prezentarea de mulțumiri și premii; protocoale privind plata taxelor, subvențiilor, acordarea de ajutoare, concedii, numirea și transferarea preotului D. Dan în diferite parohii din Bucovina; chestiuni personale etc. Aceste materiale evidențiază diverse aspecte ale vieții și activităților lui D. Dan.

ARTICOLE DIN PERIODICE

Articolul lui D. Dan consacrat istoriei armenilor orientali din Bucovina în paginile revistei literar-bisericești „Candela” din Cernăuți

O serie de articole ale lui D. Dan cu titlul „Datini și credințe” în revista românească „Ion Creangă” (Bârlad, 1909)

ȘEZĂTOAREA

Anul XI, vol. VIII, No. 5-6. — Folticeni, Iulie-August 1903.

TRADIȚII ȘI LEGENDE

LEGENDA „HORILCEI”

Ci-că diavolul numit „Horilca” într-o vreme l-a plesnit prin mințe un nou meșteșug, cum ar putea el prinde pe oameni în mrejele lui cele spurcate și să-l îndepărteze de la D-zeu. Diavolul adevădat a luat chipul unui flăcău, și s'a dus într-o pădure. În pădurea asta era un gospodar cu carul după lemne. Flăcăul eși luauinea creștinului și văzându-l curmînd lemne, se puse mai înlăi cu dînsul de vorbă, apoi îl dădu o păpușă, ca să aibă cu ce-și împlie cioba de lulea, ce-o ținea goală în dinți și ce duhăni, și pe cînd creștinul se puse pe o ciotlăcă, ca în țicnă să-și duhănească cea otrăvă de titiu, flăcăul lua secura de jos și cit af bate în palme a crăpal mulțime de lemne, ba le-a și luearcat pe carul creștinului.

Creștinul văzînd isprava cea bună a flăcăului, îl plăcu mult hărniceia lui. Ba ce-l veni în gînd, el îl întreba pe flăcău, ori de n'ar intra la dînsu la slujbă.

Flăcăul se prinse pe loc, căci doară asta o căuta el.

Flăcăul se purta hărnice de minune și era ca un pîrsnel în toate părțile. Asta purtare a flăcăului îl hotărî pre creștin, care n'avea copil, ca să-l eie pre flăcău de suflet, așa cum fac oamenii cei fără de copii, cari vrea să se pue pe înjală și alții să li dee de-a gata. El îl și lua și flăcăul asta o dorise doară, ca să-și pue în lucrare planurile lui diavolești. Acuma nemic nu-l mai stia în cale.

Intr'o zi începu flăcăul a aduua lemne, peatră și alle lucruri trebuincioase spre zidire și peste cite-va zile, sta, cum am zice ca un burete crescut peste noapte, o coșogemite de veluță gata pe locul creștinului. Oamenii din sat se uitau la bujda acea mare ca la o minune. Mai mult tîsă se mirară ei cînd văzură, că sosese fel de fel de cazane, fel de fel de țevi de aramă, una mai plutecoasă și

Articolul „Legenda horilcei” în paginile revistei „Șezătoarea” (1903)

Anul II.

Aprilie—Iunie 1913

Arhiva Genealogică

PUBLICAȚIUNE TRIMESTRIALĂ

ABONAMENTUL:

În România pe un an . . . 5.—lei
 „ „ „ pe 6 luni . . . 3.—lei
 În Austro-Ungaria pe un an 7.—cor.
 „ „ „ pe 6 luni 4.—cor.
 În Rusia pe un an . . . 3.—rub.
 „ „ „ pe 6 luni . . . 1.50 „

Pentru orice priseste

DIRECȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA

a so adresa d-iei

SEVER DE ZOTTA

în IASI, Str. Cuza Vodă, 12.

CUPRINSUL: Dr. Otto Baron Dunyera, Strămoșii greci, bulgari și albanezi și A. S. R. Prințului Carol și Românilor; Iuliu Marinescu, Documente relative la Maria Rusar, fata lui Ecaterina Dabija Văzvod; Dimitrie Dan, Inscripția de pe piatra mormântală a Silionestilor din mănăstirea Sucevița; Ștefan de Zotta, Note cu privire la scutul lui Ștefan, Portar de Suceava, cunoscut lui Ștefan cel Mare; Gh. Ghidănescu, Un irvod genealogic al războierilor din Silistria, introdus cu Căntăreștii; Ștefan de Zotta, Date noi cu privire la genealogia familiei Haruzsaki; Sorbaru Vasile Banaki — nepotul lui Ștefan Vodă Petriceico; Bibliografie; Comunicări mîcunte.

— 68 —

Inscripția de pe piatra mormântală a Silionestilor din mănăstirea Sucevița.

D-ul Dr. E. Kozák în „Inscripfien aus der Bukowina,” J. Wien 1903, pag. 177, aduce o inscripție necompletă de pe piatra mormântală a Silionestilor din mănăstirea Sucevița.

Aceasta inscripție însă o putem ușor completa cu ajutorul Pomelnicului din mănăstirea Sucevița X-ro 741 ex 1863 (95) sau X-ro 1 ex 294/ 815, căci acest Pomelnic ni dă pe foia 24, vers., următoarele deslușiri:

Pomelnicul răpăsoșilor anume: Costandin Silion 9) biv vel medjelnicer] Marta Silionensă soțul său, Nicolai Silion fiul lor, Lascar biv vel med. ginere lor. Salfa soțul său, fiica lui Silion, Caterina fiica lor.

Cari acești răpăsoși sau făcut eritori la sfînta mănăstire Sucevița unde didese danic cu scrisoare Martei Silionesei o moșie anume Chilășeni ce-o ave dipe soțul său Silion la pîntul Niamțului și după] moarte lor făcându-se ginere răpăsoșului Lascar și soțului său Salfa domjinealuj] Toater Várnav 7) biv r (3) visjternic] pe carele pofundu-l Svinjje-sa Husea 9) egum. de Sucevița și cu tot

1) El era fiul Marik, fiul lui Ieremie Jora, nepotul lui Iordachi Cantaruziu Jorga V. p. 816; înem Ivori, și răzeși din Bucovina și Kisarabia în Anicel Acad. Rom. Ser. Ist. XXXV Nr. 2, pag. 42-8, notul. În 1179 1126 era logofat. În 94 1731 era biv vel med. și staroste de Ceranul, iar în 14 1768 răpăsoș Jorga Studii și Documente, V, pag. 111, 409 și Documentele F. Calimascu II p. 198, cf. și Dr. R. Fr. Kinnil Geschichte von Czernowitz, 1908, pag. 14).— În Silion, fratele Ștefanului, avea de soție pe o oare care Salfa, care în 168 1724 era văduvă (Jorga, V, pag. 408).— Postelnicul Ștefan Silionera în 7 Martie 1760 proprietarul moșiei Rouanzi pentru care se judecă cu Mitropolia Moldovii (Jorga, Doc. F. Call. II, pag. 528 (26) și 261 (18)).

Una dintre primele publicații ale lui D. Dan în revista în limba română „Familia” din Budapesta

LBRIS

We know
books

BUDAPESTA

Joi 29 Martiu st. v.
Joi 10 Aprila st. n.Va est joi'a si duminică'a.
Reacțiunea: Strada
arborelui cerde nr. 12.

Nr. 24.

ANULU XV.
1879.Prețulu pe unu anu 10 fl.
Pe 1/2 de anu 5 fl.; pe 1/4 de
anu 2 fl. 70 cr.
Pentru Români 2 galbeni.

Din Bucovina.

(Preparațiuni pentru serbarea anului de argintiu.)

Cernauti 6 aprilie.

Pentru că să aduca și junimea studioasă dela universitatea Francisco-Iosefina din Cernauti simțimentele sale de loialitate, iubire și multiamire, la expresiune prin fapta către augustii noștri monarhi, sau întrunitu că cu unu cugetu mai că întregă junime universitara într'o sădintia și au decisu să aranjeze o festivitate amesurata caracterului studenticu în onorea Majestăților Lor.

Se alege deci unu comitetu, care să aranjeze și să conduca festivitatea. Comitetul va purtă o cocarda cu colorile universității, deca va avé ea ôresi-cari colorii, deca nu, apoi va purtă comitetul o cocarda albastrorșia, adeca colorile Bucovinei. În comitetu, carele a fost alesu după societăți, corpuri și cluburi, s'au primitu dela „Akademische Lesehalle”, care cuprinde în sinul seu peste 60 de studintii fără deosebire de naționalitate, 9 membrii; dela „Facultatea teologica”, privita că unu corpu și prezentata prin majoritatea auditorilor și anume prin 33 de studintii români, 4 membri; dela Societatea academica româna „Junimea” 2 membri; dela „Club deutscher Studenten” (clubul studintilor germăni) 2 membri; dela Societatea academica „Soiuz” 2 membri și dela Societatea academica „Ognisko” 2 membri. Afara de acea mai fura alesi înca 2 membri în comitetu dintre acei studintii, cari nu aparțină nici unei societăți, unui corpu seu clubu. Că presedinte al comitetului și al festivității s'a alesu stud. jur. dl Patak.

a „almei nume Francisco-Iosefina”, asupra rectorului magnificu, senatului academice și profesorilor universității. Al treile toastu se va radica de stud. teol. Ios. Cocinschi pentru prosperarea, înaintarea în cultura, bunăstarea și înflorirea țării noștre, a măndrei Bucovine; în urma se va radica unu toastu asupra capitalei țării orasului Cernautilor.

Dupa aceste va urmă partea neoficială a sădintiei, care se va începe cu cunoscutul cântecu studenticu: „Gaudeamus igitur . . .” cântatu în choru de toți studentii și acompaniatu de orșestra.

Cum în acestu modu își vor manifestă studentii noștri universitari simțimentele de loialitate și bucuria la asta ocaziune.

DEMETRIU DANU.

O copila pe valuri.

Esudarea Tisei la Seghedin a produsu o mulțime de momente care de care mai îngrozitoru. Pictorii cari au alergatu în fața locului au eternisatu multe din ele.

Unu astfel de momentu reprezintă și ilustrațiunea din nrol acesta, pentru a carei explicațiune numai de puțină cuvinte avemu trebuința.

Bic'a copilita, pe care parintele seu a voitu să scape din puterea catastrofei, și o asedă pe unu diavanu legatu de o plute, nici nu visăza de pericolul ce o încungura.

Ea nu aude viscolul ce mugescu, nu vede marea pe al cărei sinu plutescu, căci dârmu liniscita.

Ce grozava a trebuitu să fia deșteptarea ei?

I. II.

Articolul „Inscripții pe piatra mormântală a Silionestilor din Mănăstirea Sucevița” în revista ieșeană „Arhiva genealogică” (1913)

REVISTA ISTORICĂ

— DĂRI DE SAMĂ, DOCUMENTE ȘI NOTIȚE —

PUBLICATĂ de N. IORGA, CU CONCURSUL MAI MULȚOR SPECIALIȘTI

Revista Istorică

117

CRONICĂ

Păr. Dan, membru corespondent al Academiei Române, ni comunică aceste date din Igești (Bucovina):

A. Familile din Igești

«Pe șesul Sirețelului, între comunele Crasna, Ciudeiu, Budeniț, Pătrăuțul de sus și de jos, Corcești și Vicovul-de-sus este situată comuna răzeșească Igești, locuită numai de Romini fără oarecare amestecare de oameni, ceia ce în Bucovina se întâlnește adese, — doară câteva familii de Evrei.

După tradiția locală¹ familii din această comună își au obrșia din comunele respective ale țărilor care se vor indica:

1) Familia Ungurean s'a stabilit aici venind din Marmăția. 2) Familia Buta a venit încoace de pe Ilinca, cătunul Pătrăuțului. 3) Originea familiei Lazăr nu se știe. 4) Mazilii Dașchievici s'au mutat încoace din Banița Moldovenească. 5) Frunzenii se trag de pe timpul Viădicăi Calistru de Rădăuți, de la un slujitor episcopesc, căruia acesta să-i fi dat numele, de oare ce slujitorul era așa de harnic cum se clatină frunza pe apă. 6) Familia Zavelița se trage din Carapciu pe Ceremuș și Vițarcea. 7) Familia Ură a venit de la mânăstirea Putna. 8) Loghinenii sînt băștinași din Igești: ei se porecliau și «Bacali» pentru că erau negustori de diferite obiecte de alimentare. 9) Un oarecare Scripa, cumnat de-al unui băștinaș Colțilă, a venit încoace de la Budeniț. 10) Familia Agapi este originală din orașul Sirețiu. 11) Moscalescu Gheorghe, tatăl lui Nicolae, a venit din Călinești pe Coremuș, iară fiul acestuia era „fiu de urzici”, de oare ce mama lui era Țigancă. 12) Familia Haritiuc este de origine galițiană, ca și familia Socolescu. 13) Porumbenii au venit încoace din Pătrăuți. 14) Chiselitenii la Ivănești au venit din Galiția, ca și familia Racoschi, al cărui cap era ciubotar, «srobgiu». 15) Familia Lupașcu se trage din Moldova. 16) Familiile Druciuc și Bodnariuc sînt venetici din Galiția. 17) Familia Rei² se trage din Tarnow în Galiția: ei sînt nobili, „conți”, de origine Cehi. Fiind în Polonia doritori de locuri înalte, au fost

¹ Dată într-o notiță pastorală din *Arhiva parohială* din Igești.

² Cf. Anexa.

Articolul lui D. Dan consacrat istoriei satului Igești, în revista bucureșteană „Revista istorică”
(fondată de N. Iorga)

LBRIS

We know
books

FÜR ÖSTERREICHISCHE VOLKSKUNDE.

Zeitschrift

für

österreichische Volkskunde.

Organ des Vereines für österreichische Volkskunde in Wien.

Redigiert von

Dr. Michael Haberlandt.

X. Jahrgang 1904.

Mit 107 Textabbildungen und 10 Figurentafeln (100 Abbildungen).

WIEN.

Verlag des Vereines für österreichische Volkskunde.
Commissionsverlag: Gerold & Co., Wien, I. Stefansplatz Nr. 8.

Druckereiverlag Heller, Wien.

90

Dan.

tief in die Erde hinein. Die Röscher sollen alle im Feuer umgekommen sein. An der Stelle aber entstand ein Teich mit schwarzem Wasser, der »Schwarzteich«, aus dessen Tiefe man um Mitternacht ein Singen und Klängen vernehmen kann. (Schluss folgt.)

Glaube und Gebräuche der Armenier bei der Geburt, Hochzeit und Beerdigung.

Von Demeter Dan, Enarch und Pfarrer in Straßa.

I. Armenischer Glaube und Gebräuche bei der Geburt.

Die Armenier glauben, dass bei der Geburt eines jeden Kindes der Teufel kommt, den sie »gaghe oder »goghe, das ist den lahmen Diab nennen, um das Kind auszutauschen oder zu ersticken. Aus diesem Grunde wird nun das armenische Weib, deren schwere Stunde herannahet, von der Hebamme viele Tage vor der Geburt bewacht. In Ermangelung anderer Weiber trägt diese Sorge ums Haus, sie klopf, wäscht und kehrt das Haus aus und verweilt dann in Gebeten.

Bei Beginn der Geburtswöhen nimmt dieselbe ein angezündetes Wachlicht in die Hand und Weihrauch, mit dem sie das Zimmer räuchert, und möglichst leise sagt sie eine Beschwörungsformel her, damit ja nicht die Wöchnerin es höre und dadurch erfahre, dass der Teufel herangeht und also erschrecke.

Die Beschwörungsformel hat folgenden Wortlaut:

Die Schlange möge in ihrem Neste,
Die Maus im Gefasse,
Der Uhu auf dem Baume,
Der Floh im Bettzeug,
Der Teufel in der Hölle zu Grunde gehen!

Wenn der Geburtsact gefährlich zu werden droht, dann blüht die Hebamme das angezündete Licht gegen das Anlitz der Wöchnerin aus und lispelt folgende Formel:

Das Licht des Illuminators,*
Das Athmen Christi,
Das Sonnenlicht,
Die Schwiegertochter mit vollem Bosen,
Ein gesundes Kind,
Stark und schön,
Mag glücklich ankommen!

* Hier wird Gregor der Illuminator, der Bekehrer der Armenier zum Christenthum, erwähnt, der Patriarch von Armenien war und die alte armenische Liturgie verfasst hat. Siehe D. Dan: „Die orientalischen Armenier in der Bukowina“, Czernowitz 1899; dasselbe Studium in romanischer Sprache, Czernowitz, und armenisch, Wien 1891, und „Die Armenier“ von demselben Autor, erschienen im Werke: „Oesterreich-Ungarn in Wort und Bild“, Land Bukowina, Wien 1899.

Articolul lui D. Dan „Obiceiuri și credințele armenilor legate de naștere, nuntă și înmormântare“, în revista vieneză „Zeitschrift für österreichische Volkskunde“ (1904)

O parte semnificativă a materialului factual este prezentată în această lucrare științifică pentru prima dată. Informații importante despre viața și activitatea lui D. Dan în domeniul învățământului, economiei, științei și culturii sunt conținute în adresa șefului Districtului Rădăuți din 5 mai 1906 către Administrația Ținutului Bucovina, cu cerere de atribuire domnului D. Dan a Crucii de Aur cu Coroană pentru Merit, care s-a păstrat în fondul Administrației Regionale a Bucovinei (F. 3, Op. 1., Dos. 9523). Acest apel a fost scris în limba germană pe șase foi și este de fapt o descriere detaliată a vieții și realizărilor omului de știință până în 1906. Documentul numit conține informații biografice de bază despre D. Dan (data nașterii, informații despre studiile școlare și universitare), date despre etapele carierei sale preoțești, informații despre activitățile educaționale (predarea religiei, crearea unui fond de caritate pentru o școală primară din satul Straja, numirea ca inspector școlar și șef al consiliului școlar din satul Straja), activități publice literare și științifice. La finalul documentului sunt enumerate premiile lui D. Dan la acea vreme. Din conținutul acestui document putem afla și atitudinea autorităților centrale și locale austriece față de activitățile lui D. Dan, de exemplu, despre sprijinul instituțiilor statului și al Bisericii în publicarea lucrărilor savantului și distribuirea acestora¹.

În plus, cele 45 de file ale aceluiași dosar conțin peste 30 de documente care confirmă toate informațiile prezentate în petiție despre activitățile preoțești, sociale și științifice ale lui D. Dan până în 1906: copii ale documentelor despre onorurile sale, premii, invitații, alegerea ca membru al societăților și organizațiilor, promovare etc. Printre materialele din dosar se numără și articolul *Un român bucovinean în literatură. Preotul Dimitrie Dan*, scris de L. Bodnărescu sub pseudonimul Leo Binder, care a fost publicat în 1905 în „Czernowitzer Allgemeine Zeitung”, fiind una dintre primele lucrări dedicate lui D. Dan, care conține informații detaliate despre operele savantului. Lista materialelor de arhivă este completată de o selecție de documente care reflectă un fapt nefericit din biografia oficială a lui D. Dan, când acesta, în calitate de preot la Lujeni, a primit o pedeapsă disciplinară.

Pentru o mai bună înțelegere a conflictului care a avut loc la Lujeni am analizat cazul în care au fost luate în considerare plângerile enoriașilor satului împotriva preotului D. Dan (1894)². Dosarul conține treisprezece procese-verbale de examinare a reclamațiilor pe 153 de foi, cu explicațiile lui D. Dan la sfârșitul fiecăreia dintre ele. Din materialele unui alt dosar³ aflăm despre rezultatele luării în considerare a plângerilor enoriașilor din Lujeni. În cauză există și recursul lui D. Dan contra nelegalității hotărârii. Din documentele acestor cazuri reiese un alt fapt puțin cunoscut, care a jucat un rol important în anchetarea incidentului: presupusele acțiuni ilegale ale lui D. Dan împotriva directorului școlii din Lujeni, V. Orz.

În fondul Mitropoliei Bucovinei sunt stocate o mulțime de materiale despre activitatea literară și editorială a lui D. Dan: dosare privind publicarea și difuzarea cărților lui D. Dan *Cronica Episcopiei de Rădăuți și Lipovenii din Bucovina*⁴; rapoarte privind primirea fondurilor pentru distribuirea acestora; o listă a persoanelor care au procurat cărți în mod privat; o listă de protopresbiteri cu indicarea numărului de exemplare cumpărate. Pe baza materialelor descoperite aflăm, de exemplu, că tipografia arhiepiscopală a predat Administrației peste 300 de exemplare din cartea lui D. Dan *Lipovenii din Bucovina*, din care cca 250 pentru consistoriu și cca 50 către autor (1894). Este oferită și o listă a tuturor protopresbiterilor din Bucovina care au achiziționat cartea, indicând numărul de exemplare⁵. Din alte documente de arhivă aflăm despre

¹ Arhiva de stat a regiunii Cernăuți (DACiO), F. 3, Op.1, Dos. 9523, ff. 21-23.

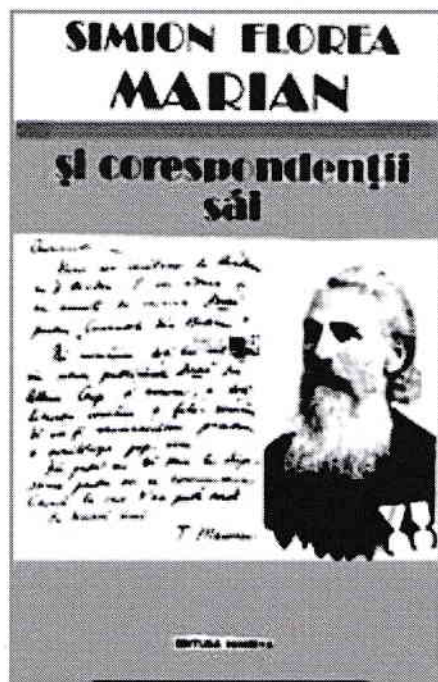
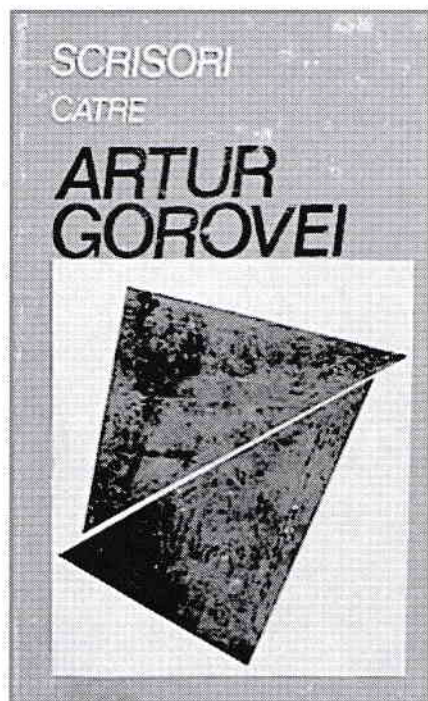
² DACiO, F. 3, Op. 2, Dos. 16254.

³ DACiO, F. 3, Op. 2, Dos. 15889.

⁴ DACiO, F. 320, Op. 2, Dos. 2279, 2282; F. 320, Op. 1, Dos. 2174.

⁵ DACiO, F. 320, Op. 1, Dos. 2174, ff 1-1v, 18-58v.

cuantumul taxei fixe pentru scrierea de către D. Dan a cărții *Cronica Episcopiei de Rădăuți – 1.500 de coroane* (cartea a fost publicată cu fondurile Mitropoliei Bucovinei, în 500 de exemplare)⁶. Din documente deasemeni aflăm că toate drepturile asupra operei au rămas autorului, iar autorul, în schimb, s-a angajat să suporte costurile de corectare a manuscrisului cărții pentru tipar⁷.

Lucrarea lui M. Ungureanu „Scrisori către A. Gorovei”, 1970

Lucrarea lui S. Dimitriu și P. Froicu „Simion Florea Marian și corespondenții săi”, 1991

Pe baza documentelor de arhivă putem afla despre mulțumirile și premiile primite de D. Dan pentru lucrările scrise, informații despre publicarea unor lucrări științifice și jurnalistice⁸ pe cheltuiala Mitropoliei Bucovinei și Academiei Române⁹.

Documentele privind numirea sa ca preot în parohii din Bucovina¹⁰, cererile de concediu atât pentru tratament (Marienbad, Carlsbad, Govora, Constanța etc.), cât și pentru participarea la lucrările Academiei Române, expoziții la București, la serbări (sărbătorile jubiliare ale Universității din Iași, instaurarea monumentului lui Cuza Vodă la Iași etc.), ședințe ale Comisiei Centrale pentru Studierea și Conservarea Istoriei și Monumentelor de Artă din Austro-Ungaria¹¹; o cerere de a i se acorda asistență financiară (subvenție)¹², sunt importante pentru cercetarea vieții și creației lui D. Dan. Astfel de materiale fac posibilă urmărirea progresului în carieră al savantului, participarea la reuniunile Academiei de Științe etc.

⁶ DACiO, F. 3, Op. 1, Dos. 9473. Corespondența cu Ministerul Cultelor și Învățământului și Direcția județeană Rădăuți de administrare a Bucovinei despre propunerea de decorare a unor preoți și funcționari (28 decembrie 1905 – 13 august 1913), 34 f.

⁷ DACiO, F. 320, Op. 2, Dos. 2279, ff. 22, 23v.

⁸ DACiO, F. 320, Op. 1, Dos. 3814, f. 44; F. 3, Op.1, Dos. 9473, f. 8, 10, 15-23; Dos. 6576, f. 8, 10, 15-23; Dos. 9523, ff. 21-23v, 31, 48.

⁹ DACiO, F. 320, Op. 1, Dos. 2279, f. 78v, 80-80v; Dos. 2282; Op. 1, Dos. 2174; F. 3, Op. 1, Dos. 9523, ff. 21-23v, 34.

¹⁰ DACiO, F. 320, Op.1, Dos. 3814, f. 195; F. 320, Op. 2, Dos. 2896, ff. 61-62, 66, 78.

¹¹ DACiO, F. 320, Op. 1, Dos. 3814, ff. 20-177.

¹² DACiO, F.319, Op. 3, Dos. 13.

Cercetările efectuate au făcut posibilă descoperirea unui număr semnificativ de documente noi care au fost introduse pentru prima dată în circulația științifică.

Studiul corespondenței lui D. Dan cu specialiști de seamă din domeniul istoriei și etnologiei de atunci a avut o mare importanță în alcătuirea lucrării. Dintre acestea, se evidențiază corespondența omului de știință cu Artur Gorovei, care a fost inclusă în lucrarea lui M. Ungureanu, *Scrisori către A. Gorovei* (1970)¹³. Cartea retipărește conținutul a patru scrisori de la D. Dan către Artur Gorovei din 30.11.1898 (Straja), ianuarie 1899 (Straja), 03.04.1922 (Cernăuți) și 12.05.1925 (Cernăuți). Ultimele trei scrisori se referă la materiale istorice și etno-folclorice culese de D. Dan, schimb de reviste, sfaturi pentru preoți în folosirea termenilor populari în practica bisericească cotidiană. Mai important pentru noi este conținutul primului răvaș, în care D. Dan a prezentat una dintre primele liste, incomplete, a lucrărilor sale tipărite (alături de principalele sale lucrări publicate înainte de 1899, sunt enumerate paisprezece lucrări în ediții periodice din Viena, Budapesta, Gherla, Suceava și Cernăuți și titlurile articolelor publicate în ele). Aceasta ne-a ajutat în alcătuirea listei complete a lucrărilor lui D. Dan.

Textul scrisorii lui S.F. Marian către D. Dan publicate în paginile revistei „Junimea literară”

¹³ *Scrisori către A. Gorovei*, ediție îngrijită și introducere de M. Ungureanu, București, Ed. Minerva, 1970, pp. 84-87 (360 p.).

Multe salutate omice!

Fundați mă ocup o-o istorie a episcopiei Rădăuțului, te rog mult dacă ai cunoștințe date despre ea sau serai în ei, să fii așa de bun și să-mi le comunici. Eu am terminat lucrarea însă aj veți să-o completez cât va fi posibil.

Cu această ocaziune te-aș ruga să binevoiești a-mi trimite trimiterea lucrării, care nu le am: *Inscripții și Căminele m. Solon.*

Așa aștia, măcar cu lucrările mele, deoarece îmi lipsește o mulțime de cărți. Care nu locuiesc lângă o bibliotecă mare, astfel să nu se apuce să scrie, că oricât ar fi de zelos, totuși nu poate fi exact din cauza lipsei de izvoare. Te salută cordial al tău sincer amic

D. Dan

F.M.D. „S.F.M.” – 377

177

Scrije, An 17/14.904

Adiute frate și omice!

Scriu că am intrizat cu răspunsul la cartea ta din 23/6 a.c. Căuza e fost, că, ciod a sosit, eram încă în București. Privitor la planta *Crucis-nodii* aici nimeni n-o cunoaște, numai coop. pâr.¹ Costeșevici aușine că ea e fi identică cu *Lumfordia*. *Dăbâul* este o plantă care se întâlnește în contra budoșului vîlelor, acuma voi căpăta-o. *Strutur* nu este cunoscută aici.² *Soleu* este gunoculaj este însă numai în munji și se dă vacilor, ca să le alunge. Și pe aceasta voi căpăta-o și apoi îți voi trimite-o impresă cu dibăul. Sunt așii de ocupat cu o mulțime de lucrări ce mi se cer din diferite părți, că abia mai răscu și aici nu aștia timp să continuu cu lucrarea mea *Episcopia Rădăuțului*.

Te salută cordial al tău sincer,

D. Dan

F.M.D. „S.F.M.” – 381

¹ gnet apine

178

Textul scrisorilor lui D. Dan către S.F. Marian incluse în lucrarea „Simion Florea Marian și corespondenții săi”

Materiale de corespondență ale omului de știință cu S.F. Marian sunt cuprinse atât în lucrarea lui E. Dimitriu și a lui P. Froicu, *S.F. Marian și corespondenții săi* (1991)¹⁴, precum și în paginile periodicului „Junimea literară” (1926)¹⁵. Din corespondența dintre acești doi oameni de știință aflăm despre întâlnirea lor, prietenia dintre ei și ajutorul acordat lui D. Dan.

Scrisoarea lui D. Dan din decembrie 1905 a fost tipărită în paginile revistei „Junimea literară” în care îl roagă pe S.F. Marian să-l ajute cu datele necesare cercetării unui obiect istoric specific; scrisoarea lui Marian din 23 iunie 1906, în care îi cere prietenului informații din domeniul botanicii populare în timpul redactării unei monografii de amploare și extrem de profundă pe acest subiect, care dovedește faptul ajutorului reciproc și al schimbului de informații între cercetătorii de istorie și etnografie din Bucovina.

În lucrarea lui G. Cardaș, *Documente literare. Studii și documente* (1973)¹⁶, au fost publicate pentru prima dată scrisorile lui D. Dan către profesorul bucureștean G. Crețu. Într-una dintre scrisorile din 31 decembrie 1904, D. Dan îi scrie lui G. Crețu despre munca sa la istoricul episcopiei Rădăuțului și îi cere să găsească la anticari două lucrări care l-au interesat.

Documente de arhivă, care au dezvăluit în plus cititorului câteva aspecte ale poziției civice a lui D. Dan, au fost făcute publice de cercetătorul din Cernăuți, arhivarul Dragoș Olaru. În paginile revistei internaționale „Glasul Bucovinei” a fost dezvăluit conținutul fondului documentar al societății academice „Junimea” de la Arhiva de Stat a regiunii Cernăuți¹⁷. Fondul arhivistic conține materiale de corespondență (în limba română) între conducerea societății și D. Dan, care a fost membru al acesteia. Într-una dintre scrisori (nr. 59), conducerea și-a exprimat

¹⁴ *Simion Florea Marian și corespondenții săi*, ediție îngrijită de E. Dimitriu și P. Froicu, cuvânt înainte de I. Datcu, București, Ed. Minerva, 1991, 407 p. (pp. 119-120).

¹⁵ *Botanica lui S. Fl. Marian* [scrisoarea lui S. F. Marian către Dimitrie Dan], „Junimea literară”, An XV, 1926, Nr. 7-8, p. 149.

¹⁶ G. Cardaș, *Documente literare. Studii și documente*, București, Ed. Minerva, 1973, Vol. II, p. 221 (408 p.).

¹⁷ Dragoș Olaru, *Fondul documentar Societatea academică „Junimea” în Arhiva de Stat a regiunii Cernăuți*, „Glasul Bucovinei. Revistă trimestrială de istorie și cultură”, Cernăuți-București, 2018, An XXV, Nr. 2, pp. 52-82.

recunoștința pentru cărțile pe care D. Dan le-a donat bibliotecii lor¹⁸. Materialele de corespondență mărturisesc clar apartenența lui D. Dan la activitățile societății „Arboroasa” și participarea sa la înființarea și lucrările societății „Junimea”¹⁹.

Pentru o mai bună înțelegere a relațiilor lui D. Dan cu prietenii și colegii și statutul său social, sunt importante amintirile omului de știință despre colegii săi, precum și necrologurile la moartea sa.

Anul XVI 1927, Nr. 5-7   Cornăuți, Mai-Iulie

JUNIMEA LITERARĂ

LITERATURĂ   ARTĂ   ȘTIINȚĂ

DIRECTOR: I. NISTOR
SECRETAR DE REDACȚIE: Leca MORARIU

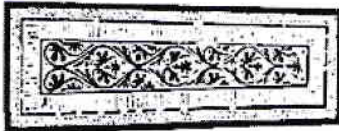
† Dimitrie Dan

Iarăși praștie între plonșii culturali ai Bucovinei. Părintele Dan, neostoiul cercetător al trecutului și al folclorului nostru, s'a mutat în cele veșnice. Moartea l-a prădădit în zorul celei mai pline activități.

Purcuzând dela umile indelemințiri de autodidact, preotul Dan, cu admirabila sa râvnă de scrulător născut, se ridicase în anumite cărări speciale aproape până la faima de autoritate. Academia Română l-a recunoscut această izbândă, alegându-și-l membru corespondent. Astfel — aleasă n'a desmăniț încrederea înaltului nostru areopag cultural; o întinsă operă stă mărturie pentru hărnicia lui D. Dan; o arhivă oarecum, din care discernământul mai critic al altora va desprinde atâtea informație utilă.

.... Și-un mormânt se ridică pentru obșteasca noastră recunoștință, însemnând un nou popas în drumul cel de blândă lumină al marilor noștri preajți bucovineni: Simeon Florea Marian, Constantin Morariu, Dimitrie Dan....

Al. Lupu

Mormântul lui Bogdan Descaicăterul
(la Episcopia din Rădăuți)

† Dimitrie Dan

Din seria preoților, cari, pelângă îndatoririle lor profesionale, s'au avântat cu zel și însufiețire spre sje-

Dimitrie Dan † 25 Maiu 1927

rele senine ale preocupărilor științifice și literare, s'a stins la 25 Maiu 1927 consilierul consistorial Dimitrie Dan. Fiu al unui modest meseriaș din Suceava, el a reprezentat vicoaja sa întregă o îndărătnică voință în a face să-i rămână neșters numele după moartea sa. Preot de lungă durată în Straja, și apoi consilier consistorial, omul acesta, atât de încercat de soartă, a stat dârș în

Necrologul lui A. Lupu în paginile revistei „Junimea literară” (1927)

Necrologul semnat de D. Marmeliuc în revista „Calendarul „Glasul Bucovinei” (1928)

Dintre amintiri, remarcăm articolul lui D. Dan, *În amintirea lui S.F. Marian*, publicată în revista „Junimea literară” în anul morții celebrului etnograf (1907)²⁰. Vorbește despre relațiile de prietenie dintre oamenii de știință, care au durat mulți ani. De asemenea, trebuie menționată lucrarea lui Nicolae Iorga, *Neamul românesc în Bucovina*²¹, în care autorul a descris întâlnirea lui cu D. Dan în anul 1904 în satul Straja și ospitalitatea familiei lui.

Cele mai informative au fost: necrologul lui Ion I. Nistor, al cărui text a fost tipărit în „Analele Academiei Române” în 1927²²; articolul *Dimitrie Dan* (1927)²³ de Leca Morariu sub pseudonimul L. Mărin, publicat în revista „Făt-Frumos. Revistă de literatură și folclor”, Suceava;

¹⁸ *Ibidem*, p. 59, 70.

¹⁹ *Ibidem*, p. 81.

²⁰ D. Dan, *În amintirea lui S. F. Marian*, „Junimea literară”, 1907, Nr. 6-7, pp. 156-157.

²¹ Nicolae Iorga, *Neamul românesc în Bucovina*, București, Editura Minerva, 1905, pp. 94-96 (252 p.).

²² Ion I. Nistor, *Cuvântare la înmormântarea preotului Dimitrie Dan*, „Analele Academiei Române. Partea administrativă și dezbaterile”, Ser. III, T. XLVII. Ședințele din 1926-1927, București, Cultura Națională, 1927, pp. 122-124.

²³ L. Mărin [Leca Morariu], *Dimitrie Dan*, „Făt-Frumos. Revistă de literatură și folclor”, Suceava, An II, 1927, Nr. 4, p. 97.

încă două articole cu același titlu – *Dimitrie Dan*, dintre care unul publicat de A. Lupu în revista „Junimea literară”²⁴, celălalt de D. Marmeliuc – în „Calendarul „Glasul Bucovinei” (1928).

Din seria necroloagelor publicate este de remarcat cel aparținând profesorului D. Marmeliuc care în anii 1933-1938 a fost primarul orașului Cernăuți. Din activitatea lui D. Dan a remarcat: colecția sa de cântece populare și alte lucrări de literatură populară, credințe și obiceiuri ale românilor, rutenilor (ucrainenilor), armenilor, evreilor și țiganilor din Bucovina; publicarea de monografii despre istoria așezărilor și a celor mai vechi mănăstiri ale Bucovinei. El a subliniat importanța predicilor scrise de D. Dan pentru diverse sărbători, a publicării de texte și manuscrise religioase. Potrivit lui D. Marmeliuc, Dimitrie Dan a fost unul dintre cei mai cunoscuți publiciști români ai Bucovinei din vremea lui. Datorită muncii sale, a devenit membru corespondent al Academiei Române, precum și al Comisiei Monumentelor Istorice din București²⁵.

Articolele din presă și documentele de atunci aveau o importantă semnificație istorică pentru a dezvălui viața lui D. Dan. Dintre acestea vom aminti următoarele: articolul *Cronică. Muzeul Etnografic din Viena și industria națională domestică*, în revista „Junimea literară” (1904)²⁶, unde s-a relatat despre amenajarea de către preotul D. Dan în incinta amintitului muzeu al casei naționale românești cu interior; „Ordinul Ministerului nr. 2405 din 1919 privind înființarea Comisiei Agrare”, tipărit în „Monitorul Bucovinei” (1919), prin care se certifica numirea lui D. Dan membru al ei²⁷; articolele *Expoziția de artă românească la Cernăuți* – în „Glasul Bucovinei” (1920)²⁸, în care se discuta despre componența Comitetului de organizare al expoziției deschise la 1 mai 1920, și *Muzeele speciale și regionale* – în „Junimea Literară” (1923)²⁹, unde s-a relatat despre deschiderea muzeului din Mănăstirea Putna la 16 august 1923, sub conducerea consilierului Consistoriului din Cernăuți, D. Dan.

Baza de surse ar trebui să includă și colecțiile de etnografie și folclor ale cercetătorilor austrieci Gustav Weigand³⁰ și Matthias Friedwagner³¹, opera cercetătorului român Nicolae Densușianu³² care prezintă material folcloric cules în Bucovina de D. Dan.

²⁴ Al. Lupu, *Dimitrie Dan*, „Junimea literară. Revistă literară și științifică”, Cernăuți, An XVI, 1927, Nr. 5-7, p. 129.

²⁵ D. Marmeliuc, *Dimitrie Dan*, *Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul bisect 1928*, Cernăuți, „Glasul Bucovinei”, 1928, An IX, pp. 75-76.

²⁶ *Cronică. Muzeul etnografic din Viena și industria de casă națională*, „Junimea literară”, 1904, Nr. 9, pp. 143-144.

²⁷ *Supliment. Partea oficială. Deciziune ministerială Nr. 2405 din 10 octombrie 1919 (Comisia Agrară)*, „Monitorul Bucovinei”, Cernăuți, 1919, 13 octombrie, Fasc. 73, p. 1.

²⁸ *Expoziția de artă românească la Cernăuți*, „Glasul Bucovinei”, An III, 1920, Nr. 343, 4 februarie; Nr. 358, 22 februarie.

²⁹ *Muzee speciale și regionale*, „Junimea literară”, An XII, 1923, Nr. 8-9, pp. 278-279.

³⁰ Gustav Weigand, *Die Dialekte der Bukowina und Bessarabiens*, Leipzig, 1904, pp. 7-17.

³¹ M. Friedwagner, *Rumanische Volklieder aus der Bukowina. Liebeslieder*, Würzburg, Konrad Triellisch Verlag, 1940, 582 p.

³² Adrian Fochi, *Datini și eresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea*, București, Ed. Minerva, 1976, 391 p.